

Acta Academiae Beregsasiensis

2012/2



Acta Academiae Beregsasiensis

A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
tudományos évkönyve

Науковий вісник
Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці ІІ

A Scholarly Annual
of Ferenc Rákóczi II. Transcarpathian Hungarian Institute

2012
XI. évfolyam, 2. kötet
Том XI, № 2
Volume XI, № 2



PoliPrint
2012

УДК 001.2

ББК 72

A-19

Az *Acta Academiae Beregsasiensis* a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tudományos kiadványa. Jelen kötet a 2012-es év második felének magyar, orosz és angol nyelvű tanulmányait foglalja magába. Az intézmény tanárainak, hallgatóinak, valamint külföldi tudósok munkáit publikáló kötet a nyelvészet, irodalom, biológia, történelem, turizmus és informatika tudományágainak különböző területeit öleli fel.

www.kmf.uz.ua/hun114/index.php/kiadvanyaink/110-a-ii-rakoczi-ferenc-karpataljai-magyar-fiskola-tudomanyos-evkoenyve

SZERKESZTÉS: *Kohut Attila, Penckófer János*

KORREKTÚRA: *G. Varcaba Ildikó*

TÖRDELÉS: *Kohut Attila*

BORÍTÓ: *K&P*

A KIADÁSÉRT FELEL: *dr. Orosz Ildikó, dr. Szikura József*

A KÖTET TANULMÁNYAIBAN ELŐFORDULÓ ÁLLÍTÁSOKÉRT MINDEN ESETBEN A SZERZŐ FELEL.

A kiadvány megjelenését a



BETHLEN GÁBOR
Alapkezelő Nonprofit Zrt.

támogatta

Készült: PoliPrint Kft., Ungvár, Turgenyev u. 2. Felelős vezető: Kovács Dezső

ISBN: 978-966-2595-29-1

© A szerzők, 2012

Tartalom

*

PÉCSI ANDREA: A II.RFKMF hallgatóinak nyelvhasználata kérdőíves felmérés alapján.....	7
ILONA HUSZTI – ERZSÉBET BÁRÁNY – MÁRTA FÁBIÁN – ILONA LECHNER: Teaching and learning a second language and a foreign language	19
MÁRKU ANITA: Szlovákiai magyar szakos egyetemisták nyelvválasztása, kommunikációs stratégiái, nyelvekhez és kontaktusjelenségekhez való viszonya	43
NAGYNÉ PAKSI MARGIT: Humoros effektusok, kép és szöveg szinergikus kölcsönhatása a reklámban	61
BRENZOVICS MARIANNA: <i>Boldog, ki látta e világot végzetes perceiben.</i> Varlam Salamov – a huszadik századi próza nagyja	79
KÁPOSZTAY JÁNOS: Egyetemesség és regionalitás. Kárpátaljai kötődésű szerzők a Nyugat folyóiratban	89

**

GERENCSÉR TIBOR: Lengyel menekültek Kárpátalján 1939-ben	107
PALLAGI LÁSZLÓ: A Somi Református Egyház anyagi helyzete a XX. század első felében a presbiteri jegyzőkönyvek alapján	125
SZÉKELY GUSZTÁV: Fejezetek a Nagy Idai család múltjából	133
VERES SZABOLCS: Magyar érdekképviselet Kárpátalján (1919–1939).....	141

JEVCSÁK MELINDA – KOHUT ERZSÉBET – ÖRDÖGH MÁTÉ – JÁMBORNÉ BENCZÚR ERZSÉBET: Paclobutrazol hatásának vizsgálata a <i>Leucojum aestivum L.</i> <i>in vitro</i> szaporítása során	151
SZANYI SZABOLCS: A Pannon biogeográfiai régió életföldrajzi sajátosságai.....	161
IZSÁK TIBOR: The Change of the Average Monthly Precipitation Rates in Beregszász Between 1947 and 2009	167

ДНІСТРЯНСЬКИЙ М.С. – ЖУЛКАНИЧ Б.М.: Демографічний потенціал та перспективи розвитку дуже малих міст Львівської області..... 171

MATESZ KRISZTINA: Tourism into the world of fiction 177

KOMONYI ÉVA–LÉTAI BÉLA: A magyar nyelvű kémiotankönyvek használhatósága Kárpátalján négy esettanulmány tükrében..... 185

JACENTA KRISZTINA: The effectiveness of studying collocations by the Form 5 and 6 learners in Transcarpathian Hungarian schools in the English Lessons 193

SZAKÁL MÁRTON – PERE TUMBAS – PREDRAG MATKOVIĆ – LAZAR RAKOVIĆ: Web 2.0 alapú online könyvek 205

ЧОТАРИ А. Ю.: Управління базами даних за допомогою програми Delphi 10 215

BOROS LÁSZLÓ – JANČÁR MÓNKA: Dr. Berényi András: *Kárpátalja magyarsága. Társadalmi-politikai és kulturális fejlődés (1991–2004)* című tanulmányáról 227

DOBOS SÁNDOR: *Tisza István és emlékezete. Tanulmányok Tisza István születésének 150. évfordulójára* (Szerkesztette: Maruzsa Zoltán és Pallai László, Debrecen, 2011. 476 oldal)..... 231

SZABÓ GÉZA: A koronavárosok hat évszázada (Csatáry György: *A máramarosi öt koronaváros levéltára 1326–1910 c. könyvéről*) 235

KARMACSI ZOLTÁN: Módszertani útmutató az anyanyelv oktatásához. „*A lehetetlent lehetni*” 239

JACENTA KRISZTINA: Book review: The use of learner reading aloud in the English lesson: a look at the micro and macro levels of oral reading..... 241

ESEMÉNYNAPTÁR 244

PÉCSI ANDREA*

A II.RFKMF hallgatóinak nyelvhasználata kérdőíves felmérés alapján

Rezümé A kárpátaljai magyarság nyelvhasználatát már számos tanulmányban bemutatták. Ezen tanulmány a II.RFKMF hallgatói körében végzett vizsgálat részeredményeit ismerteti. Helyzetképet ad a hallgatók nyelvhasználati szokásairól kommunikációs szituációkhoz igazodva, hiszen a kommunikációs színtér nagyban befolyásolja az egyén nyelvhasználatát.

Резюме Мововживання закарпатських угорців уже висвітлювалося в багатьох наукових працях. Дана стаття відбиває часткові результати дослідження, що проводилося серед студентів ЗУІ. Отримані дані дають уявлення про звичай мововживання з точки зору комунікативних аспектів, адже комунікація значною мірою впливає на мововживання.

A 2001-es népszámlálási adatok alapján több mint 100 nemzetiség képviselteti magát Kárpátalján. Többynelvű környezetben, a mindennapi életben az egyének nyelv választását és nyelvhasználatát különböző szabályok határozzák meg. Egyszerű példa erre, hogy másként/más-más nyelven beszélünk a munkahelyünkön, másként otthon, a szomszédokkal, a barátokkal, a hivatalos és informális színtereken. Akár ugyanazon a nyelven beszélünk ezeken a színtereken, akár több nyelvet használunk váltakozva, minden beszédshituációban választás elé kerülünk, hogyan szólalunk meg, milyen nyelven kommunikáljunk. Verbális repertoárunkból kommunikatív kompetenciánk segítségével minden társalgáshoz ki tudjuk választani a megfelelő nyelvi formákat, stílus- és nyelvváltozatokat (vö.: Cserniczkó szerk. 2010, Márku 2008, Cserniczkó és Márku szerk. 2007).

Annak kiderítésére, hogy a kárpátaljai kétnyelvű beszélőközösség fiataljai milyen nyelvet/nyelv változatot választanak az egyes nyelvhasználati színtereken, végeztem egy kisebb empirikus felmérést a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola hallgatói körében.

A kutatással kapcsolatos feltételezések a következők voltak:

- a nyelvtudás szintje hatással van a nyelv választásra a különböző kommunikációs színtereken
- a magyar nyelv egyre inkább kiszorul a hivatalos színterekről

Nyelv választás, kommunikatív kompetencia

A kárpátaljai magyarság körében már számos kutatást végeztek a nyelv választás témakörében: a helyi szociolingvisztikai kutatások kezdete óta ez a leginkább kutatott területe a kárpátaljai magyarok kétnyelvűségének (az 1990-es évek második felétől folyamatosan, elsőként az ún. RSS-kutatás, lásd Cserniczkó 1998; majd a kárpátaljai magyarság reprezentatív mintáján a Hodinka Antal Intézet munkatársai

* A Benei Általános Iskola magyar nyelv és irodalom szakos tanára.

végeztek kutatásokat a témában; lásd Cserniczkó szerk. 2003, Cserniczkó szerk. 2010a, 2012b, Márku 2008, 2011). Az említett vizsgálatokból megtudhatjuk, hogy az egy nyelvet beszélők mindennapi kommunikációjuk során nyelvükben megtalálható változatokból, kódokból és stílusokból választhatnak társalgásaik során. Ezzel szemben viszont a két, illetve több nyelvet beszélők társalgásaik során több lehetőség, legalább két nyelv, s annak változataiból, kódjaiból és stílusából választhatnak interakcióik során. Ezt a választási lehetőséget nevezzük nyelv- vagy kódválasztásnak (vö.: Márku 2008:15).

A nyelvválasztás vagy kódválasztás nem más, mint mikor a beszélő választ a rendelkezésére álló verbális repertoárjából a körülményekhez, beszédpartnerekhez stb. igazodva. Kárpátaljai magyarként ez nem jelent újdonságot számunkra. Mikor megszólalunk, választhatunk a magyar, az ukrán esetleg még az orosz nyelv között, s az egyes nyelveken belüli nyelv- és stílusváltozatok közül is. Döntésünket sok minden befolyásolja (vö.: Márku 2008:15, Cserniczkó szerk. 2010:89–90):

- a beszédpartner (tud-e magyarul vagy csak ukránul/oroszul beszél)
- a téma (beszédet mondunk, esetleg viccet mesélünk)
- a helyszín (hivatalos helyen vagy baráti körben vagyunk)
- a nyelvtudásunk (milyen szinten birtokoljuk a rendelkezésünkre álló nyelveket)

A kommunikatív kompetenciánk segítségével választunk a rendelkezésünkre álló verbális repertoárunk elemeiből, megfelelve a különböző helyzeteknek, beszédpartnereknek stb. A Cserniczkó által szerk. (2010:80) kézikönyvben ezt a megfogalmazást olvashatjuk: „A kommunikatív kompetencia a nyelvhasználat mikéntjére vonatkozó tudásunk: a nyelvhasználat helyénvalóságának, a kommunikációs stratégiáknak az ismerete, a nyelvi elemek társas jelentéseit is magában foglaló szabályrendszer. Azoknak a normáknak az ismerete, melyek közösségenként eltérő módon meghatározzák, kinek hogyan illik köszönni, kit miként lehet megszólítani, kit lehet és kit nem szabad éppen tegezni vagy magázni, hogyan lehet egy társalgáson belül átadni vagy átvenni a szót egy másik beszélőtől, stb.”

Kisebbségi nyelv és többségi nyelv presztízse nem azonos. Kisebbségi helyzetben a kisebbségi nyelv általában alacsonyabb presztízssű, míg a többségi nyelv sok esetben társadalmi előnyöket élvez. A többségi nyelv presztízse azért is lehet nagyobb, mert ezt a nyelvet használja egy állam lakossága a mindennapokban, a mindennapi nyelvhasználat terén. Az adott állam politikája is nagyban befolyásolja a kisebbségi nyelvhez, nyelvekhez való hozzáállást (lásd Cserniczkó 2009a, 2009b, 2009c, Cserniczkó és Ferenc 2009a, Kiss 1995).

Jelen kutatás mintegy adalékként szolgál az eddigi kutatásokhoz, azt próbálja vizsgálni, hogy a beregszászi hallgatók nyelvválasztási szokásai igazodnak-e az eddigi kutatások eredményeihez.

A kutatás körülményei

A kutatást a 2010–2011-es tanév folyamán végeztem a II. RFKMF hallgatói körében. A főiskola egyes szakjainak 20%-át kérdeztem meg, ami összesen

103 adatközlőt jelent. A minta kiválasztásánál nem törekedtem a nemek közti arányosság megtartására, és az évfolyamok közti egyensúlyra sem. A kiválasztást meghatározó szempont, a szakonkénti reprezentativitás volt, a mintába bekerülhetett bárki, aki az adott szak diákja, s befér a 20%-ba.

A kérdőív 46 kérdésből áll, amelyek 5 tematikus blokkba sorolva szerepelnek. A kérdőívek önkitöltősek, a kapott adatok az SPSS 8.0 statisztikai adatfeldolgozó programmal kerültek feldolgozásra.

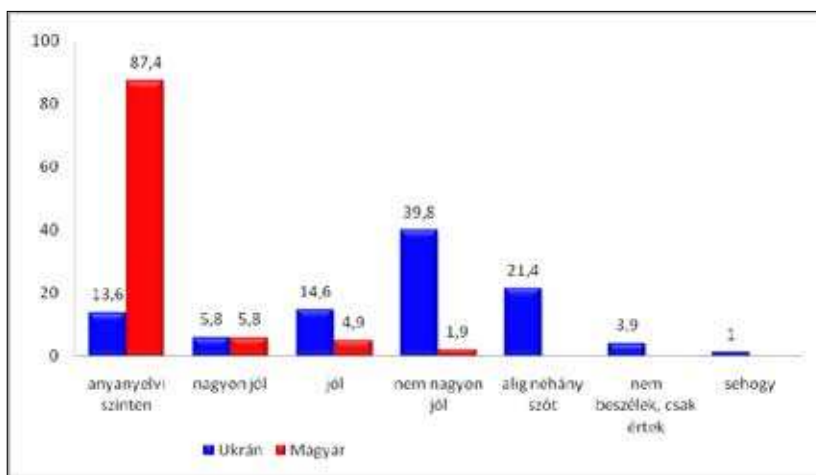
Ebben a tanulmányban a kutatás részeredményeit mutatom be, azon eredményeket, amelyek a nyelvhasználat kérdéskörére vonatkoznak. A kutatást részletesebben főiskolai szakdolgozatomban, majd az adatok teljes körű elemzését diplomamunkámban végeztem el (Pécsi 2010, 2011).

Nyelvhasználat, nyelvválasztás formális és informális szituációkban. A kutatás eredményei

„Az egyén nyelvválasztását számos konvenció és előírás szabályozza” (vö.: Márku 2008:42). Ilyen például a nyelvtudásunk foka, a beszélgetés tartalma, az interakcióban résztvevők, a szituáció. A nyelvhasználati kérdéskörben szereplő kérdések segítségével azt vizsgáltam, hogy adatközlőim melyik nyelvet használják többet, szívesebben stb.

Az első kérdésre, „*Tud-e írni és olvasni magyarul/ukránul?*”, a megkérdezettek 100%-a azt válaszolta, hogy ír és olvas mindkét nyelven.

Megkértem az adatközlőket, hogy egy hétfokú skálán – az *anyanyelvi szint*-től a *sehogy* – értékeljék nyelvtudásukat az ukrán és a magyar nyelv vonatkozásában. A magyar nyelvtudását a válaszadók nagy többsége az anyanyelvi szintre helyezi, míg az ukrán nyelvtudás legnagyobb értékei a 4-5. szinten vannak. Az összesített válaszok eredményeit az 1. ábrán foglaltam össze.



1. ábra. Az adatközlők nyelvtudása saját megítélésük szerint (%-ban)

Azon kérdésre kapott válaszok alapján, hogy melyik nyelvet használják adatközlőim többet, a magyar nyelv fölénye mutatkozott meg (84,5%), az ukránt mindössze 2,9% használja gyakrabban, és 12,6 használja mindkét nyelvet egyforma gyakorisággal. A magyar nyelvet használja a megkérdezettek 92,2% szívesebben is, 6,8% pedig az ukránt.

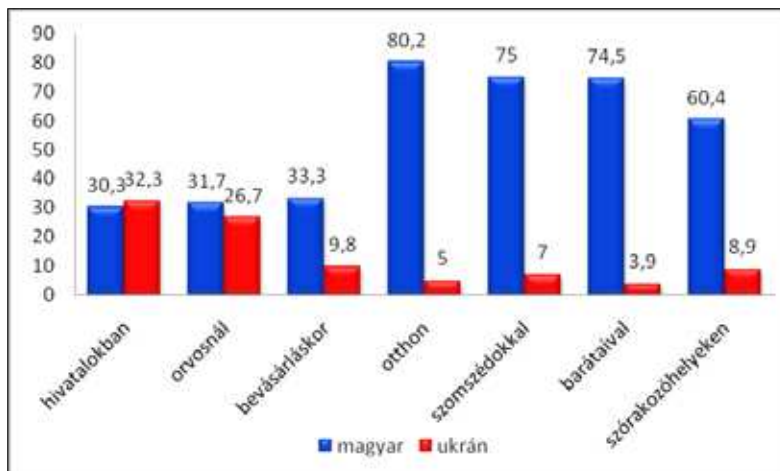
Az oktatáspolitikában és a közéletben bekövetkezett változások tetten érhetőek az adatközlők válaszaiban. Példaként szolgálhatnak erre az „*Ön szerint melyik nyelvnek van nagyobb státusa Kárpátalján?*” kérdésre kapott válaszok. A nyelvek státusa kodifikálva van a nyelvtörvényben, az alkotmányban, de kíváncsi voltam, hogyan vélekednek a nyelvek státusáról a megkérdezettek. A válaszadók majdnem háromnegyede gondolja, hogy az ukrán nyelvnek van a legnagyobb státusa Kárpátalján, 17,5% gondolja ugyanezt a magyar nyelvről, 5,8% pedig az oroszról. Talán annak is betudhatóak a kapott eredmények, hogy egyre nagyobb hangsúlyt kap az államnyelv oktatásának kérdése a nemzetiségi iskolákban, valamint az is közrejátszhat, hogy nincsenek megfelelő keretek biztosítva a nemzeti-ségi nyelvek használatának a hivatalos szintereken (legalábbis a gyakorlatban)¹. A kérdésre kapott eredményeket szemlélteti a 2. ábra.



2. ábra. A nyelvek státusa a főiskolások véleménye szerint Kárpátalján (%-ban)

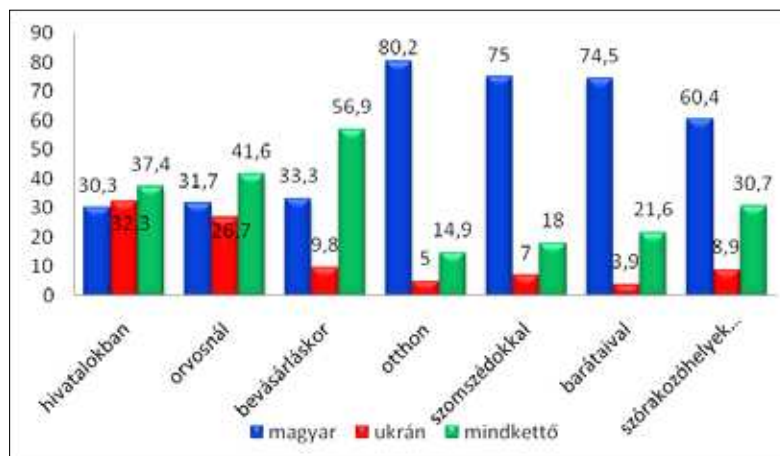
A kutatás során a nyelvhasználati szintereken való nyelvmegoszlás is szerepet kapott. Megadtam 7 lehetséges szintert, ahol azt kellett eldönteni, melyik nyelvet használják szóbeli interakcióik során. Amint a 3. ábrából is kitűnik, egyedül a hivatalos szintéren előzi meg az ukrán nyelv használata a magyarét.

¹ A kutatást érdekes lenne megismételni, hiszen a jelenlegi nyelvpolitikai törekvések, a nyelvtörvény elfogadása körüli párbeszédnek feltehetően befolyásolják, formálják nemcsak a közvéleményt általában, hanem a főiskolások nyelvekhez fűződő attitűdjét is.



3. ábra. Az ukrán és a magyar nyelv használata adatközlőink válaszai alapján (%-ban)

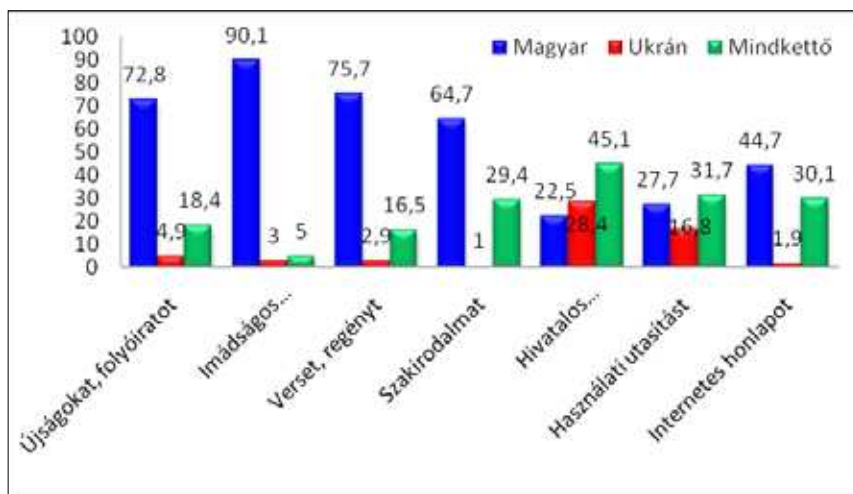
Ugyanakkor, ha figyelembe vesszük a harmadik választási lehetőségre adott nagyszámú eredményt, az is észrevehető, hogy előbbi megállapítás nem teljesen pontos. Az 4. ábrán feltüntetett eredményeket figyelembe véve változik a helyzet. A hivatalokban, az orvosnál és bevásárláskor is a *mindkettő* válaszlehetőséget választották a legtöbben. Ami azt engedi meg feltételezni, hogy ezeken a helyeken az adatközlők felváltva használják az ukrán és a magyar nyelvet, az adott szituációnak megfelelően. A magyar nyelvhasználat a többi esetben dominál, ugyanakkor megjegyzendő, hogy a *mindkettő* mint lehetséges válasz, jóval megelőzi a kizárólagos ukrán nyelvhasználatot. Vagyis az adatközlők kommunikatív kompetenciájuk segítségével választanak verbális repertoárjukból a kommunikációs szituációhoz igazodva.



4. ábra. Nyelvválasztás különböző szintereken (%-ban)

A szóbeli kommunikáció mellett az írott nyelvhasználat, valamint a nyomtatott szövegekből való információszerzés is fontos. A kutatás során megpróbáltam kideríteni, hogy az adatközlők milyen nyelven olvasnak: *újságokat, Bibliát, szépirodalmat, szakirodalmat, hivatalos papírokat, használati utasítást és internetes oldalakat*. Választási lehetőségként megadtam 4 kategóriát: a magyar, az ukrán, mindkettő és egyéb nyelvek között választhattak az adatközlők, de a kérdőívek elemzésénél megjelentek új kategóriák is, igaz elenyésző százalékban (pl. *mindkettő-egyéb, magyar-egyéb, ukrán-egyéb, magyar-ukrán egyéb*). A megkérdezettek 72,8%-a válaszolta azt, hogy magyar nyelven olvas újságokat és folyóiratokat, 4,9%-a ukránul, 18,4%-a pedig mindkét nyelven, 1,9%-ot kapott a mindkettő-egyéb és magyar-egyéb válaszlehetőség. A kutatásban részt vevők 90,1%-a olvassa magyar nyelven a Bibliát és mindössze csak 3%-a ukránul, 5%-a mindkét nyelven olvas Bibliát és 2%-a pedig a magyar nyelv mellett még egyéb nyelven is. A szépirodalom olvasásakor is a magyar nyelvű szépirodalmat részesítik előnyben a válaszadók, amint ez a kapott eredményekből kiderül: 75,7% olvas magyar nyelven, 2,9% ukránul, 16,5% mindkét nyelven, 1,9% mindkét nyelven és egyéb nyelven is, 1,9% magyar és egyéb nyelveken olvas, 1% pedig ukrán és egyéb nyelven. A válaszokból az olvasható ki, hogy szépirodalom olvasásakor a rendelkezésre álló nyelvek palettája széles skálán mozog. Szakirodalmi olvasmányok tekintetében is a magyar nyelv élvez privilégiumot: 64,7% olvas magyarul szakirodalmat, 29,4% pedig mindkét nyelven, ukrán nyelven mindössze csak 1% olvassa a szakirodalmat, és itt az egyéb nyelvek sem kaptak számottevő százalékot. A szakirodalom olvasás tekintetében igaz ugyan, hogy a többség a magyart jelölte meg válaszként, de talán ebben az is szerepet játszik, hogy az intézmény tannyelve magyar, a diákok rendelkezésére állnak magyar nyelvű szakkönyvek, és nincsenek ráutalva az ukrán szakirodalom használatára. Hivatalos szerződések és iratok tekintetében mindkét nyelv használata a gyakori (45,1%), legalábbis az adatközlők válaszaiban. Ez az egyetlen kategória, ahol az ukrán nyelv használata megelőzi a magyar nyelvét, de nem sokkal (ukrán: 28,4% – magyar 22,5%), kevés százalék pedig egyéb nyelveken is olvassa ezen dokumentumokat. Azért is előzhetette meg az ukrán nyelv használata a magyarét, mivel a hivatalos szervek az államnyelvet használják, ukrán nyelven készítik el a hivatalos dokumentumokat, nincsenek kétnyelvű űrlapok, formanyomtatványok. Használati utasításokat is sokan olvasnak két nyelven, számszerűsítve 31,7%, magyar nyelven a válaszadók 27,7%-a olvassa a használati utasítást, ukránul 16,8%, mindkettő és egyéb nyelven 8,9%, magyarul és egyéb nyelven pedig 5,9%. Internetes honlapok tekintetében szintén nagy változatosság figyelhető meg: 44,7% olvassa őket magyarul, 30,1% mindkét nyelven, 8,7% magyar és egyéb nyelven, 7,8% mindkét nyelven és egyéb nyelven is, 5,8% egyéb nyelven, s mindössze csak 1,9% olvassa ukránul.

Szerettem volna megtudni azt is, hogy érte-e már a megkérdezetteket valamilyen sérelem abból kifolyólag, hogy magyarul beszélnek. A válaszadók 39,6%-a mondta azt, hogy igen, érték már sérelmek anyanyelve használata miatt, és 60,4% válaszolta azt, hogy még nem érte sérelem ez ügyben.



5. ábra. Az adatközlők olvasási szokásai (%-ban)

Az igennel válaszolókat arra is megkértem, hogy írják le röviden az őket ért sérelmeket. Ezek közül néhány tipikus példa²:

„Kigúnyoltak. Nem voltak hajlandók kiszolgálni, míg nem szólaltam meg ukránul.”

„Utaztam hazafelé Beregszászból az Ungvár - Szőlős távolsági busszal és megkértem a sofőrt magyar nyelven, hogy álljon meg nekem a falu elején és az nem állt meg mert én magyarul kértem meg őt rá.”

„Munkácson az egyik boltban 2 férfi és egy nő rám szólt, hogy hogy képzelem én hogy magyarul beszélek. Szégyeljem magam!”

„Emelt szintű vizsgánál, amikor csak ukrán diákokkal voltam és azt mondták, hogy mit akar ez itt ukrán vizsgán, ha nem beszél jól a nyelvet.”

„Kb. 2 éve történt az egyik barátommal vártuk a buszt és közben magyarul beszélünk. Egy idős bácsi ránk szólt, hogy mivel Ukrajnában élünk, használjuk az államnyelvet.”

A nyelvek presztízse nem feltétlenül egyformán jelentkezik minden nyelvhasználati szintéren. Előfordul, hogy egy szintéren a kisebbségi nyelv dominál, míg egy másik szintéren a többségi nyelv élvez előnyt. A nyelvek közötti „munkamegosztásra” kerestem én is a választ a kutatás során. Az adatközlők rendelkezésére hétköznapi életből vett szituációk álltak, 4-4 választási lehetőséggel.

A szituációk kiválasztásánál igyekeztem felölelni különböző nyelvhasználati szintereket: a formalist (pl. *adóhivatal*), a közéletit (pl. *gyógyszertár*), valamint a magánéleti szférát (pl. *otthon*).

A kutatás során használt szituációk a következők voltak:

² A válaszokat ugyanolyan formában, és helyesírással közlöm, ahogyan a kérdőív kitöltései az adatközlők leírták.

1. Adószámot kell igényelned. Milyen nyelven szólalsz meg az irodában?
 - a) magyarul
 - b) ukránul/oruszul
 - c) nem tudod
 - d) egyéb
2. A bankba mész reklamálni, mert a bankkártyád nem működik. Milyen nyelven teszed ezt?
 - a) magyarul
 - b) ukránul/oruszul
 - c) nem tudod
 - d) egyéb
3. A gyógyszerértárban milyen nyelven kérsz gyógyszereket?
 - a) magyarul
 - b) ukránul/oruszul
 - c) nem tudod
 - d) egyéb
4. Távolsági buszon utazol, és meg szeretnéd állítani a buszt a házatok közelében, ami nem a hivatalos buszmegálló. Milyen nyelven kéred meg a sofőrt, hogy álljon meg neked?
 - a) magyarul
 - b) ukránul/oruszul
 - c) nem tudod
 - d) egyéb
5. Egy klubban vagy a barátaiddal. A pultnál megszólít egy fű/lány ukránul. Milyen nyelven válaszolsz neki?
 - a) magyarul
 - b) ukránul/oruszul
 - c) nem tudod
 - d) egyéb
6. A barátod/barátnőd ukrán anyanyelvű, de beszél magyarul is. Milyen nyelven beszéltek egymással?
 - a) magyarul
 - b) ukránul/oruszul
 - c) nem tudod
 - d) egyéb

A kutatás tervezésekor azt feltételeztem, hogy a formális színtereken a többségi nyelv előnyöket élvez, míg a magánéleti színtereken a kisebbségi nyelv használata kerül majd előtérbe.

Az eredményekből kiderült, hogy az *adóhivatalban* a megkérdezettek 47,6%-a magyarul kérte adószámot magának, 44,7%-a pedig ukránul. A *banki reklamációt* a megkérdezettek 45,6%-a magyarul tenné, 41,7%-a ukránul, és itt már a válaszok között megjelent a kétnyelvű (vagy váltakozó nyelvhasználata) reklamáció lehetősége is – 1,9%-uknál. A formális színterekre vonatkozóan

a feltevésem nem igazolódott be, ha nem is mutatkozik lényeges különbség, mégis a magyar nyelvet választók aránya meghaladja az ukrán nyelvet választókéét.

A közéleti színterekre vonatkozóan az volt a feltevésem, hogy nem az ukrán nyelv lesz a domináns, vagy legalábbis nem lesz lényeges különbség a két nyelv használati preferenciája között. A *gyógyszertárban* az adatközlők 59,2%-a magyar nyelven kér gyógyszereket, 33%-a ukránul/oroszul, 3,9%-a pedig magyarul is és ukránul is. Azért jelölhették meg többen is a magyar és ukrán nyelveket, mert a gyógyszerári alkalmazottak többsége beszéli mindkét nyelvet, és kommunikatív kompetenciája segítségével váltakoztatja azt. A *távolsági buszokon* viszont az ukrán nyelvhasználat oldalára billen a mérleg. A megkérdezettek 60,2%-a ukránul/oroszul kérné meg a buszsofőrt, hogy álljon meg neki, 30,1% magyarul, 2,9% magyarul is és ukránul is, és 6,8% nem tudja melyik nyelvet választaná. Feltevésem a szituációkra adott válaszok fényében nem igazolódott be teljes mértékben.

A formális és közéleti szintértől fokozatosan távolodva tértem át a magánéleti szintérré. A feltevésem az volt, hogy a magánéleti szintéren a kisebbségi nyelv használata fog dominálni. Az első szituáció egy *klubban* játszódik, ahol ukránul szólítják meg az adatközlőt. 38,8% magyarul válaszol, 47,6% ukránul, 6,8% nem tudja, hogyan válaszolna, 1% egyéb nyelven válaszolna, 3,9% magyarul is és ukránul is beszélne az őt megszólítóhoz. Itt az ukrán nyelvet választók aránya kevéssel ugyan előtérbe kerül, de annak a lehetősége is fennáll, hogy szolidaritásból válaszolnának vissza ukránul (lásd Márku 2008). Az utolsó szituációban az volt a kérdés, hogy egy *ukrán anyanyelvű baráttal/barátnővel*, aki beszéli mindkét nyelvet, milyen nyelven társalognának. Ebben a szituációban kimagaslott a magyar nyelv használatának aránya, 73,8% beszélne magyarul, 12,6% ukránul, 1,9% nem tudja, 2,9% egyéb nyelven, 8,7% pedig magyarul is és ukránul is. Ennél a kérdésnél kitűnik az anyanyelvhasználat prioritása, ugyanakkor befolyásolhatja a nyelv választást a nyelvtudás foka. Ha nem beszéli esetlegesen az adatközlő jól az ukrán nyelvet, előtérbe kerül az anyanyelvhasználat, míg ha igen, akkor mindkét nyelv használata egyformán lehetséges. A feltevésem itt sem igazolódott be. Az 1. táblázatban összesítettem a kapott eredményeket, csökkenő sorrendbe állítva a színtereket a magyar nyelvhasználat alapján.

1. táblázat. Nyelvhasználati szituációk összesített eredményei

	magyar	ukrán	nem tudja	egyéb	mindkettő
Ukrán anyanyelvű barát (m*)	73,8%	12,6%	1,9%	2,9%	8,7%
Gyógyszertár (k)	59,2%	33%	3,9%	-	3,9%
Adóhivatal (h)	47,6%	44,7%	7,8%	-	-
Bank (h)	45,6%	41,7%	8,7%	1,9%	1,9%
Klub (m)	38,8%	47,6%	6,8%	1%	3,9%
Busz (távolsági) (k)	30,1%	60,2%	6,8%	-	2,9%

* m – magánéleti szintér; k – közéleti szintér; h – hivatalos szintér

Ugyanakkor téves lenne olyan következtetések levonása, hogy a válaszadók előnyben részesítik az ukrán nyelvet bizonyos helyzetekben. Arról lehet inkább szó ezekben az esetekben, amit már Márkunál (2008:75–77) is olvashattunk, hogy szolidaritásból és az egynyelvű kirekesztésének elkerüléséért választják az ukrán nyelvet. A szolidaritás és kirekesztés elvét támaszthatják alá azok a válaszok, ahol az adatközlők megjelölték a magyar és az ukrán nyelv használatának lehetőségét is.

Összefoglalás

A tanulmányban egy kisebb empirikus felmérés részeredményeit mutattam be. A II.RFKMF hallgatóinak nyelvhasználati szokásait vizsgáltam. A kutatás eredményei alapján összegzőként elmondható, hogy a kutatás előtt felállított hipotézisek egy része beigazolódott, míg más részük nem. A kutatás tervezésekor azt feltételeztem, hogy a formális színtereken a többségi nyelv előnyöket élvez, míg a magánéleti színtereken a kisebbségi nyelv használata kerül majd előtérbe. Ugyanakkor az eredmények alapján ez nem nyert bizonyítást, az adatközlők kommunikatív kompetenciájukra támaszkodva döntenek a mindennapos helyzetekben. A kapott eredmények megerősítik a korábbi vizsgálati eredményeket, ugyanakkor érdemes lesz újabb vizsgálatokat folytatni a kisebbségi nyelvtörvény életbelépésének köszönhetően.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Csernicskó István (szerk.) 2003. *A mi szavunk járása. Bevezetés a kárpátaljai magyar nyelvhasználatba*. Ungvár: PoliPrint.
- Csernicskó István (szerk.) 2010a. *Megtart a szó*. Budapest–Beregszász, PoliPrint.
- Csernicskó István (szerk.) 2010b. *Nyelvek, emberek, helyzetek. A magyar, ukrán, orosz nyelv használata a kárpátaljai magyar közösségben*. Ungvár, PoliPrint.
- Csernicskó István 2008c. Ukrajna és a nyelvi sokszínűség. *Tanulmányok a kétnyelvűségről IV*.
- Csernicskó István 2009a. Az ukrainai oktatáspolitikai a nyelvi asszimiláció szolgálatában. *Korunk* 2009/február: 33–40.
- Csernicskó István 2009b. Проблемні питання викладання української мови у школах з угорською мовою навчання. In: Герцог Ю. ред.: *Державотворча й об'єднувальна функції української мови: реалії, здобутки, перспективи*. Ужгород, Поліграф центр Ліра.
- Csernicskó István 2009c. Nyelv, oktatás és azonosságtudat összefüggései Ukrajnában. In: Karmacsi Zoltán és Márku Anita (szerk.): *Nyelv, identitás és anyanyelvi nevelés a XXI. században*. Ungvár, PoliPrint.
- Csernicskó István és Ferenc Viktória 2009a. Az ukrainai oktatáspolitikai és a kárpátaljai magyar felsőoktatás. In: Horváth István és Tódor Erika Mária (szerk.): *Nemzetállamok, globalizáció és kétnyelvűség*. Kolozsvár, Nemzeti Kisebbségkutató Intézet–Kriterion.
- Csernicskó István – Göncz Lajos 2009. *Tamnyelv választás a kisebbségi régiókban: útmutató kárpátaljai magyar szülőknek és pedagógusoknak*. Budapest, Magyar Köztársaság Miniszterelnöki Hivatala.

- Csernicskó István – Márku Anita (szerk.) 2007. *„Hiába repülsz te akárhová...” Segédkönyv a kárpátaljai magyar nyelvjárások tanulmányozásához.* Ungvár, PoliPrint.
- Márku Anita 2008. *Érvényes történetek.* Ungvár–Beregszász, PoliPrint.
- Márku Anita 2011. *„Po zákárpátszki” Kétnyelvűség, kétnyelvűségi hatások és kétnyelvű kommunikációs stratégiák (nyelvválasztás, kódváltás) szocio- és pszicholingvisztikai aspektusai a kárpátaljai magyar közösségben.* PhD értekezés, Veszprém, Pannon Egyetem.
- Kiss Jenő 1995. *Társadalom és nyelvhasználat.* Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó.

A-19 **Acta Academiae Beregsasiensis.** Науковий вісник Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці II. – Ужгород: ПоліПрінт, 2012 – 248 с.
ISBN 978-966-2595-29-1

«Acta Academiae Beregsasiensis» є науковим виданням Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II. Даний том вміщує дослідження угорською, російською та англійською мовами за друге півріччя 2012 року. До випуску ввійшли публікації викладачів та студентів інституту, а також закордонних науковців у сфері мовознавства, літератури, біології, історії, туризму та інформатики.

УДК 001.2

ББК 72

Наукове видання

Acta Academiae Beregsasiensis

Науковий вісник

Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці II

2012/2

Том XI, № 2

РЕДАКЦІЯ: *Козут А., Пенцкофер І.*

КОРЕКТУРА: *Г. Варцаба І.*

ВЕРСТКА: *Козут А.*

ОБКЛАДИНКА: *K&P*

ВІДПОВІДАЛЬНІ ЗА ВИПУСК: *Орос І., Сікура Й.*

Здано до складання 12.11.2012. Підписано до друку 10.12.2012.

Папір офсетний. Формат 70x100/16.

Умовн. друк. арк. 20. Тираж 250.

СП "ПоліПрінт", м. Ужгород, вул. Тургенева, 2.